

і законних інтересів юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців може бути визнання недійсним неправомірного акта державного реєстратора, наприклад, про відмову в проведенні державної реєстрації або про відмову в проведенні державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи.

У результаті дослідження можна дійти таких висновків.

Правоохоронні засоби у сфері державної реєстрації суб'єктів підприємництва — це передбачені законодавством про державну реєстрацію матеріально-правові засоби впливу примусового характеру, що застосовуються уповноваженими державними органами з метою забезпечення державної реєстрації.

Законодавством про державну реєстрацію суб'єктів підприємництва передбачені різні за видами, спрямованістю, наслідками і цілями правоохоронні засоби у цій сфері.

Література

1. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15 травня 2003 р. // Офіційний вісник України. — 2003. — № 25. — Ст. 1172.
2. Система державної реєстрації бізнесу // Вісник Центру комерційного права. — 2004. — № 4. — С. 10.

УДК 346.9

Н. М. Шевченко

АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКІ САНКЦІЇ В СИСТЕМІ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Адміністративно-господарські санкції вперше передбачені як один з видів господарських санкцій у Господарському кодексі України. Оскільки положення про ці санкції є новими в законодавстві України, вони вимагають наукового дослідження. Це стосується, зокрема, дослідження і з'ясування місця і ролі адміністративно-господарських санкцій в механізмі охорони прав і законних інтересів суб'єктів господарювання, їхньої взаємодії з іншими правовими засобами охорони суспільних відносин у сфері господарювання. Зміст цих проблем складає визначення науково обґрунтованих правових засобів попередження та усунення порушень господарського законодавства, оптимального використання для цієї мети засобів державного впливу, методів переконання і примусу в їхній нерозривній єдності і сполученні. Таке дослідження спрямоване на вироблення науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій з удосконалення законодавства, механізму захисту та її окремих форм.

У літературі відзначається, що адміністративно-господарські санкції є новою Господарського кодексу України. Де-факто ці санкції існували до прийняття кодексу, однак вони не були зведені в єдиний інструмент державного впливу на економіку, не були встановлені основні види, єдиний порядок і умови їхнього застосування [1, 258].

Варто оцінити як позитивний той факт, що в Господарському кодексі України передбачені положення про відповідальність. Відсутність подібних положень у єдиному кодифікованому акті, наприклад, в РФ викликає справедливу критику в юридичній літературі. Так, на думку С. Н. Шишкіна, для того, щоб упорядкувати й уніфікувати використання мір і інститутів відповідальності в горизонтальних та у всіх вертикальних підприємницьких відносинах у Росії, необхідні відповідні законодавчі рішення, серед яких найбільш прийнятним є прийняття Господарського (Підприємницького) кодексу [2, 131].

Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання і господарські, у тому числі адміністративно-господарські санкції встановлює гл. 27 Господарського кодексу України. Згідно з ч. 2 ст. 217 ГК у сфері господарювання застосовуються такі види господарських санкцій: відшкодування збитків; штрафні санкції; оперативно-господарські санкції; адміністративно-господарські санкції.

Таким чином, Господарський кодекс України розрізняє види господарських санкцій залежно від способу впливу та механізму реалізації, а також від економічного та правового результату, на який вони спрямовані, тобто їх функцій.

Згідно з ч. 1 ст. 238 ГК за порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності до суб'єктів господарювання можуть бути застосовані уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування адміністративно-господарські санкції, тобто заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків. Види адміністративно-господарських санкцій, умови та порядок їх застосування визначаються цим Кодексом, іншими законодавчими актами. Адміністративно-господарські санкції можуть бути встановлені виключно законами.

У літературі зазначаються такі характерні риси цих санкцій:

- застосовуються у вертикальних відносинах;
- юридичні підстави застосування — закон (у т. ч. гл. 27 ГК), фактичні — неправомірне поведінка;
- відкритий перелік таких санкцій передбачений ст. 239 ГК України;
- порядок застосування — здебільшого адміністративний (за рішенням компетентних органів), у ряді випадків — судовий;
- у разі застосування санкцій законом (у т. ч. ст. 249 ГК) передбачаються гарантії прав суб'єктів господарювання, зокрема: а) право на оскарження до суду рішення будь-якого органу державної влади або органу місцевого самоврядування щодо застосування до нього адміністративно-господарських санкцій; б) право на відшкодування в передбаченому законом порядку збитків, завданих у зв'язку з неправомірним застосуванням адміністративно-господарських санкцій;
- спеціальні строки застосування таких санкцій: відповідно до ст. 250 ГК адміністративно-господарські санкції можуть бути застосовані протягом шести місяців з дня виявлення порушення, але не пізніше як через один рік з дня порушення, якщо інше не передбачено спеціальними законами (зокрема, ст. 42 Закону «Про захист економічної конкуренції») [3, 333].

Раніше строки давнини застосування адміністративно-господарських санкцій у законодавстві були відсутні. Більш того, Конституційний Суд України в рішенні від 30 травня 2001 р. роз'яснив, що терміни, встановлені Кодексом України про адміністративні правопорушення для притягнення до адміністративної відповідальності фізичних осіб не застосовуються у разі притягнення юридичних осіб до відповідальності за порушення податкового і фінансового законодавства. Тому до прийняття ГК України суб'єкти господарювання були позбавлені найважливішої гарантії їхніх прав — давнини притягнення до публічно-правової відповідальності [1, 262].

Адміністративно-господарські санкції передбачені в охоронних нормах, що містяться в гл. 27 Господарського кодексу України. Вони нерозривно пов'язані з охоронними відносинами, що виникають у зв'язку з правопорушенням і потребують особливих засобів юридичного впливу. Специфічність цих відносин, що складаються в процесі захисту суб'єктивних прав і законних інтересів, визначає й обумовлює специфіку правових норм, що опосередковують ці охоронні суспільні відносини.

Охоронні норми господарського права являють собою відносно самостійний різновид правових норм. Формою прояву відносної самостійності охоронних норм господарського права є досить стійка диференціація правових норм цієї галузі права на регулятивні й охоронні норми з об'єднанням їх у самостійні інститути. Виразом цього є виділення спеціальних розділів і глав у Господарському кодексі України, де зосереджені охоронні норми.

Так, вважаємо повністю виправданим наявність у структурній системі Господарського кодексу України розд. V «Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання», де в п'яти главах відокремлена значна кількість охоронних норм. Таке зосередження охоронних норм дозволяє розглядати й оцінювати можливості та перспективи застосування адміністративно-господарських санкцій у взаємозв'язку з іншими видами господарських санкцій, у тому числі відшкодуванням збитків у сфері господарювання, штрафними й оперативно-господарськими санкціями.

У цих охоронних нормах фіксується охоронна функція господарського права, що може бути визначена як цілеспрямований виборний вплив норм, що забезпечує захист порушеного права або законного інтересу. Охоронна функція програмується в правових охоронних нормах як заходи примусового впливу конкретного змісту. У свою чергу зміст заходів охорони залежить від характеру порушеного інтересу, а також від того, чи служить захід впливу формою покарання порушника. Відповідно до цього за ознакою найближчої мети нормативних приписів охоронна функція може набувати форми припинювального, забезпечувального, відбудовного, компенсаційного і штрафного впливу.

Це, зокрема, чітко виявляється в розмаїтості адміністративно-господарських санкцій, що мають різний характер і спрямованість, у тому числі вилучення прибутку (доходу), адміністративно-господарський штраф; стягнення зборів (обов'язкових платежів), зупинення операцій за рахунками суб'єктів господарювання, застосування антидемпінгових заходів, припинення експортно-імпорт-

них операцій, застосування індивідуального режимові ліцензування, зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності, анулювання ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів господарської діяльності, обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання, скасування державної реєстрації та ліквідація суб'єкта господарювання та ін.

У зв'язку з різноманітним змістом і проявами охоронної функції господарського права виникає питання про її співвідношення із захистом і відповідальністю.

У літературі юридичний захист і відповідальність звичайно не розглядаються як категорії, що узагальнюють конкретні різновиди господарсько-правової охоронної функції. Явище правового захисту, як правило, взагалі не знаходить однозначного визначення. Під захистом розуміється або правозастосовча діяльність компетентних органів, або вплив, що забезпечується заходами захисту і мірами відповідальності. Найчастіше замість визначення захисту даються дефініції права на захист або безпосередньо заходу захисту.

Не піддаючи критиці зазначені підходи, відзначимо таке. Господарсько-правовий захист можна розглядати як узагальнюючу категорію, що виражає загальну цільову спрямованість різноманітних форм примусового впливу на поведінку учасників господарських відносин. Ці форми у вигляді господарських санкцій можуть бути поділені на групи заходів припинювального (міри недійсності, відмова від договору, розірвання договору тощо), забезпечувального (примусове виконання обов'язку в натурі, визнання права та ін.), відбудовного (реституція та ін.) та еквівалентно-компенсаційного (відшкодування збитків) впливу. У їхньому числі адміністративно-господарські санкції мають переважно припинювальний або штрафний характер.

Слід погодитися з О. М. Вінник, що залежно від характеру спрямування адміністративно-господарські санкції можуть бути господарсько-організаційними та адміністративно-майновими. Господарсько-організаційні санкції — це передбачені законом заходи організаційного впливу (обмеження) на суб'єкта господарювання, що застосовуються компетентними державними органами або за їх ініціативою судом у передбачених законом випадках. Адміністративно-майновими санкціями є передбачені законом заходи майнового впливу на порушника, що застосовуються компетентними державними органами (щодо конфіскації — судом) у передбачених законом випадках [3, 333, 334].

Таким чином, адміністративно-господарські санкції є видом господарських санкцій, що містяться в охоронних правових нормах та здійснюють охоронну функцію в сфері господарювання.

Адміністративно-господарські санкції можуть бути визначені як заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єктом господарювання та ліквідацію його наслідків, що застосовуються уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування в передбачених законом випадках.

За критерієм спрямованості адміністративно-господарські санкції поділяються на два види: господарсько-організаційні та адміністративно-майнові.

Різниця між ними полягає в тому, що якщо господарсько-організаційні санкції є заходами організаційно-правового характеру, то адміністративно-майнові санкції — це заходи майнового впливу. Ці два види санкцій мають різні форми в конкретних видах господарювання.

Література

1. Хозяйственное право Украины: Учебник / Под ред. А. С. Васильева, О. Подцерковного. — Х.: Одиссей, 2005. — С. 258, 262.
2. Шишкин С. Н. Вопросы ответственности в предпринимательских отношениях // Развитие хозяйственного законодательства на современном этапе: Материалы междунар. науч. конф. 29 апреля 2004 г. — М., 2004. — С. 127–131.
3. Вівник О. М. Господарське право: Курс лекцій. — К.: Атіка, 2004. — С. 333–334.

УДК 347.77.043

Е. Е. Бекірова

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЛІЦЕНЗУВАННЯ ПЕВНИХ ВИДІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження правового регулювання ліцензування певних видів господарської діяльності обумовлюється тенденціями розвитку сучасної економіки України. У правовому регулюванні ліцензування недостатня системність, є недоліки в концепції, що тягне за собою необхідність здійснення комплексного наукового дослідження проблем ліцензування та його правової основи.

У цьому зв'язку дослідження проблем ліцензування у науці господарського права викликається назрілими суспільними потребами. Воно органічно входить до кола проблем удосконалення господарського законодавства. Це, зокрема, стосується юридичної відповідальності за порушення законодавства про ліцензування певних видів господарської діяльності.

У науковій літературі відзначалась як важливість проблем відповідальності у сфері ліцензування, так і недоліки її побудови в законодавстві. Так, О. М. Олейник відзначає, що в господарсько-правовому змісті основною є проблема відповідальності підприємця та контролюючого органу у процесі здійснення ліцензійного підприємництва. За деякими видами діяльності встановлені різні заходи впливу на порушника правил здійснення підприємницької діяльності. Причому спектр заходів відповідальності є широким — від штрафів, обчислювальних у кратному відношенні до мінімального розміру оплати праці, до кримінального покарання [1].

На думку Г. Осадчука, норми про відповідальність не повною мірою відображають баланс інтересів органів ліцензування та господарюючих суб'єктів. За порушення порядку ліцензування і ліцензійних умов стосовно суб'єктів господарювання встановлено чіткі міри відповідальності (штрафні, анулювання ліцензії тощо). А от за затримку у видачі ліцензії, невидачу ліцензії, порушення